

Farkas Ádám főhadnagy:

## GONDOLATOK AZ ÁLLAM FEGYVERES VÉDELMEÉNEK LEHETSÉGES SZABÁLYOZÁSFEJLESZTÉSI IRÁNYAIRÓL<sup>1</sup>

*ÖSSZEFOGLALÓ: A tanulmány több, az állam fegyveres védelmének rendszerére irányuló korábbi publikáció és az erre vonatkozó kutatás talaján kíván javaslatokat tenni az állam fegyveres védelmének szabályozásfejlesztésére. A szerző célja, hogy olyan rendszerszintű javaslatokat fogalmazzon meg, amelyek további kutatásokat inspirálnak és amelyek a komplex biztonsághoz igazodó komplex védelem felé viszik el a magyar állam- és jogrendszert. A változó biztonsági környezet és az állam fejlesztése, hatékonyabbá tétele iránti igény egyértelműen szükségessé teszi a fegyveres védelem rendszerének megújítását, újragondolását is, aminek a jogállami alapját a szabályozás reformja adja, támogatva és erősítve ezáltal a haderő-fejlesztést és a rendészeti, nemzetbiztonsági képességfejlesztéseket is.*

*KULCSSZAVAK: fegyveres védelem, honvédelem, rendvédelem, nemzetbiztonság, szabályozás, terrorizmus elleni fellépés*

Az állam fegyveres védelmi rendszerével<sup>2</sup> kapcsolatban számos kérdés vehető fel, melyek egy része rendszertani, elméleti jellegű, más része pedig a megváltozott, illetve változásban lévő biztonsági környezet miatt jelentkező. E tekintetben már az az alapvető kérdés is felvethető, hogy miért „fegyveres védelem” rendszeréről beszélünk, és mit értünk ezalatt? Látva a védelmi igazgatás fogalma, vagy akár a rendészet-rendvédelem terminusok körül kialakult vitákat, a fegyveres védelem megnevezés már önmagában egy újító törekvés visszatükröződése. Ennek célja, hogy a Magyarországon eddig jellemző ágazati – azaz honvédelmi, rendészeti, nemzetbiztonsági – és ezeken belül szervezeti elkülönítésre épülő gondolkodást kiegészítsük egy a társadalomtudományokra jellemző rendszerszemléletű gondolati dimenzióval, amely a hatékonyabb kormányzás és a komplex biztonságfelfogású korszak számára is jobban elfogadható, kezelhető.

Elhez persze fontos kiegészítőleg megjegyezni azt a széles körben elfeledett és elhanyagolt ténytet, hogy 1867 és 1944 között, Magyarország első – megszakításokkal, de – tartós

<sup>1</sup> A tanulmány a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosító számú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében működtetett Concha Győző Doktori Program keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

<sup>2</sup> A témáról bővebben lásd Farkas Ádám: Adalékok az állam fegyveres védelmének rendszertani megközelítéséhez. Honvédségi Szemle, 2017/1. szám, 44–58.; Farkas Ádám: Az állam fegyveres védelmének szabályozása a magyar jogrendszerben. Seregszemle, 2017/2. szám, 146–161.; Farkas Ádám: Tévélygések fogságában? Tanulmányok az állam fegyveres védelmének egyes jogtani és államtani kérdéseiről, különös tekintettel Magyarországon katonai védelmére. Magyar Katonai és Hadijogi Társaság, Budapest, 2016.

polgári időszakában az állam fegyveres védelme pontosan egy ilyen komplex szemlélet szerint volt szervezve és szabályozva. Ennek a súlypontja a honvédelem volt, hiszen a kor biztonságfelfogása is katonai súlyozású volt, de ettől eltekintve az akkori szisztéma együttműködésekre, hatékony állami erőforrás-kihasználásra épült, még akkor is, amikor – a huszadik században – már létrejöttek a rendészet központilag irányított, államilag szervezett, országos hatáskörrel működő fegyveres testületei. Így tehát a szabályozás átgondolásánál érdemes kitekinteni ennek a korábbi időszaknak a történeti-rendszertani értékeire és hibáira egyaránt, mivel azok közül, meglátásom szerint, több olyan pozitív példaként megjelenő elem is kiemelhető, amely alapként, mintaként lenne kezelhető a fegyveres védelem rendszerének és szabályozásának kortárs felülvizsgálata, illetve szabályozásfejlesztése terén. E körben természetesen minden kiemelhető minta kapcsán további, különálló vizsgálat szükséges a kortárs hasznosíthatóság, illetve fejleszthetőség és a nemzetközi összevetés tekintetében. Így, mintegy megelőlegezés gyanánt, a jelen tanulmányban is célszerű a konkrét javaslatok előtt egy rövid áttekintést tenni a történeti vonatkozásokra.

## ÁTTEKINTÉS A MAGYAR ÁLLAM FEGYVERES VÉDELMÉNEK EGYKORI ÉS MAI RENDSZERJELLEMZŐIRŐL

Az első tartósan polgári időszakban Magyarország a fegyveres védelem terén lényegében egy a mai fogalmaink szerint átfogó szemléletű szabályozást alkalmazott, melynek alapvetése az volt, hogy ugyan az egyes fegyveres testületeknek megvannak a maguk alapfunkciói, de azok működésében – a hatékony erőforrás-kihasználás érdekében – meg kell teremteni a békeidejű kooperáció lehetőségét. Ennek fő formáját a haderő belbiztonsági feladatokba való törvény általi bevonása és különösen a katonai karhatalom adta, hiszen ekkor a legjelentősebb számerejű és képességű, szervezeti múltjában domináns katonai karakterű szerv<sup>3</sup> a haderő volt. Emellett azonban a csendőrség és a detektívtestület is támogatta a haderő munkáját, például a gyakorlatok rendfenntartási – vagyis a mai katonai rendészeti – feladatai terén,<sup>4</sup> valamint kooperatív szabályokat állapítottak meg a képviselőházi őrség, az államrendőrség, a

<sup>3</sup> Kutatásaim során egyik fő munkafogalmam a katonai karakterű szervek fogalma. Katonai karakterű szervek alatt a legitím, szabályozott, monopolizált és szervezett állami erőszak érvényesítésére törvényileg feljogosított, – fő szabály szerint – katonai rendfokozati hierarchiában, parancsuralmi vezetési rendszerben és a szervezet egészét általánosságban jellemző fegyveres jellegben működő testületeket értem. Ez a kategorizálás ebben a formában nem tesz különbséget sem aszerint, hogy az adott szervezet fő funkciója belső vagy külső védelmi, sem aszerint, hogy mely védelmi ágazathoz tartozik a szervezet, sem pedig aszerint, hogy a szervezet beleérthető-e valamelyik már használt, bevett – de nemritkán vitákkal terhelt – fogalmi körbe, mint amilyen a fegyveres erő, a rendészeti szervek, rendvédelmi szervek vagy a nemzetbiztonsági szolgálatok. Fontos azonban kiemelni: ez egy rendszerező, tehát tudományos, elméleti fogalom és nem egy alternatíva a katonai, nemzetbiztonsági, illetve rendészeti szervek legális fuzionálására.

<sup>4</sup> E tekintetben például lásd Vécsey Leo (szerk.): A 40 éves Budapesti detektívtestület jubiláris albuma 1886–1926. A M. Kir. Államrendőrség Detektívtestülete Nyugdíjpótló és Segélyező Egyesülete, Budapest, 1926; Preszly Lóránd: A m. kir. csendőrség története 1881–1918. Honvédelmi Sajtóvállalat, Budapest, 1920; Rektor Béla: A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története. Árpád Könyvkiadó, Cleveland, 1980; Szakály Sándor: A magyar tábori csendőrség. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1990.

csendőrség és a haderő vonatkozásában is.<sup>5</sup> Ez a szemlélet akkor sem változott meg, amikor már voltak központilag irányított, államilag monopolizált és országos hatáskörű rendészeti szervek a haderő mellett.

Ehhez a békeidőben átfogó megközelítést mutató védelmi szemlélethez persze párosult a kor biztonságfelfogása is, amelyben a döntő súlyú és rendkívüli fenyegetést a háború jelentette. Nem véletlen, hogy a mai fogalmaink szerinti különleges jogrend – akkor kivételes hatalom – intézménye is a háború idejére vonatkozóan lett törvényileg szabályozva, jelentős viták és politikai felhangok mellett, utóbb persze kiterjesztve egyes kritikus belbiztonsági – a 20. századot szintén jellemző – fenyegetések kezelésére is. A háború esetére szóló kivételes intézkedésekről szóló 1912. évi LXIII. törvénycikk azonban egyszerre tükrözte a kor biztonságfelfogásának katonai primátusát, valamint a komplex szemléletet, amikor a kivételes hatalom körébe elsődlegesen a háború esetét vonta,<sup>6</sup> és a többi kihívás kezelését a békeidejű együttműködésre bízta.

Az első polgári időszakban tehát egy békeidőben is átfogó szemléletű, kooperatív fegyveres védelmi funkciószabályozás jellemezte a polgári magyar államot, amelyben a kiépülő jogállam garanciális szabályai alóli kivételességet lényegében a háború időszaka kapott a korabeli különleges jogrend szabályozásával.

Ehhez mérten a mai, az 1989-es rendszerváltozásban gyökerező fegyveres védelmi rendszerünk egy eltérő szemlélet tükröz.<sup>7</sup> Szabályozásunk alapvetése a '89-es félelmek és a 20. század történelmi démonjai miatt az erős elhatárolásra épülő szemlélet, amely főként a fegyveres erő tekintetében – a migrációs krízis kezelésére és a TEK-vel való kooperációra hivatott ad hoc szabályozási megoldásokon kívül<sup>8</sup> – lényegében kizárja a békeidőben történő, szervezetszerű, a rendszert támogató fegyveres fellépést honi területen. Ebben a szabályozásban az alapvetés az, hogy a honvédelmi, rendészeti, nemzetbiztonsági ágazatok hatékony, műveleti szinten is megvalósuló, intenzív és honi területen történő kooperációja fegyveres védelmi feladatokban főszabály szerint különleges jogrendi idején valósulhat

<sup>5</sup> A képviselőházi őrség felállításáról szóló 1912. évi LXVII. törvénycikk a következőket fogalmazza meg e körben: „4. § Amennyiben a képviselőházi őrség megerősítése, vagy pedig szolgálatának a képviselőházban való kiegészítése válnék szükségessé, a képviselőház elnöke erre a célra a kormány útján a csendőrség, vagy a fegyveres erő karhatalmi közreműködését veheti igénybe. Ha pedig a képviselőház elnöke ezen törvény 1. §-ában körülírt jogánál és kötelességénél fogva szükségesnek tartja, hogy a képviselőház közvetlen környékén megfelelő karhatalmi intézkedések foganatosítsanak, e célra ugyancsak a kormány útján a székesfővárosi m. kir. államrendőrség, a csendőrség, vagy a fegyveres erő közreműködését veheti igénybe. A személy- és vagyonbiztonság fenntartása céljából szükséges megfigyelő szolgálatot továbbra is a székesfővárosi m. kir. államrendőrség polgári biztosai látják el.”

<sup>6</sup> A témáról bővebben lásd Kelemen Roland: Források a kivételes hatalom szabályozásának magyarországi geneziséről. Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, Budapest, 2017; Kelemen Roland: Az első világháború sajtójogi forrásai. Sajtójog a kivételes hatalom árnyékában. Médiatudományi Intézet, Budapest, 2017; Kelemen Roland: A háború esetére szóló kivételes intézkedéseket tartalmazó 1912. évi LXIII. törvény országgyűlési vitája és sajtóvisszhangja. Parlamenti Szemle, 1. sz., 70–91.

<sup>7</sup> Ennek részleteiről lásd Farkas Ádám: Az állam fegyveres védelmének szabályozása a magyar jogrendszerben.

<sup>8</sup> A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény 36. § (1) bekezdés h) és i) pontja, valamint a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 7/E. § (6) bekezdése a Magyar Honvédség számára fegyverhasználati joggal ellátott, békeidőben is teljesítendő feladatként határozza meg a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet kezelésében való közreműködést, valamint a TEK feladataiban – a kormány külön döntése szerint – történő közreműködésként a külképviseletek személyi állományának és létesítményeinek védelmét, illetve a fegyveres konfliktusokkal összefüggésben külföldön rekedt magyar állampolgárok kimentését. E feladatok különböző módosító törvényekkel 2015 ősze és 2017. január 1-je között kerültek be a fenti törvényekbe.

meg, ami feltehetően az egyik oka annak, hogy Magyarországon ma hat különleges jogrendi esetköröt különböztetünk meg.

Ez a szabályozás nemcsak a hazai történeti mintákkal nem áll összhangban, de a kortárs nemzetközi modellekkel sem, emellett pedig az éles elhatárolás és a különleges jogrendbe szorítás megoldásával azt is jelenti, hogy a jogalkotó a fegyveres védelem kontrollját alapvetően statikus – jogszabályi – korlátozások útján látja el, és kevesebb bizalmat szavaz a dinamikus – igazságszolgáltatási, politikai, civil, belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési stb. – és a szintetizált – a dinamikustól és a tudománytól a jogalkotás útján a statikus felé ható – kontroll intézményeinek.<sup>9</sup>

Emellett a fegyveres védelem rendszerének mai magyar szabályozása lényegében egymással vegyülő szintek és szabályozások sajátosan kusza láncolatát mutatja.<sup>10</sup> Nem lehet plasztikusan elkülöníteni az alrendszeri szintű szabályozást az alkotmányos szint egyensúlyhiánya miatt, de lényegében nem tudunk alrendszeri szintű szabályozásról beszélni a törvényi szinten sem. A törvényi szabályozás tehát az ágazati szinten kezdődik, ami meglehetősen hiányos képet mutat, és több tekintetben összezsúszik a szervezeti szintű és jellegű szabályozással. Ez a fajta zavar a szabályozásban egyértelműen érinti az egyes szintek sajátos tárgyú szabályait is, valamint felerősíti azt a szemléletet is, amely az egyes újszerű törekvéseket vagy kezelendő kihívásokat ad hoc szabályozási válaszokkal próbálja megoldani. Ez azonban hosszú távon egyértelmű feszültségeket hoz a rendszerbe és bizonytalanná teheti a szabályozás egyes pontjait, azok egymáshoz való viszonyulását, így végső soron az állam fegyveres védelmének döntéshozatali rendszerét és az egyes képességek kiaknázását is.

Kortárs szabályozásunk tehát egy messze nem konzisztens, az 1989-es talapzaton és szerkezeti kereteken nyugvó, de itt-ott a biztonsági kihívások nyomása alatt megfeszített szisztémát mutat, melyben meg-megjelenik a kooperatív szabályozás, de még döntően domináns a rendszerváltás politikailag és történetileg is determinált jogalkotói szellemisége, vagyis a félelem és az ebből fakadó operativitást csökkentő korlátozás, a békeremény és a biztonságosabb világ veszélyes gondolati elegye. Ez azonban a mai biztonsági környezetben és a fegyveres védelem változásainak erőterében lényegében egy veszélyes gyúelegy, amit érdemes még az előtt a szisztematikus megújulás révén hatástalanítani, hogy az a történelem kiszámíthatatlan sorsjátékában szikrát kapna.

## JAVASLATOK A FEGYVERES VÉDELEM HAZAI SZABÁLYOZÁSFEJLESZTÉSÉRE

A fentiekre és eddigi kutatásaimra figyelemmel tehát kirajzolható a fegyveres védelem rendszerében és annak szabályozásában egy jól értelmezhető és a kor kihívásaihoz alkal-

<sup>9</sup> A dinamikus kontroll terén ezt példázza az önálló katonai ügyészségi és katonai bírósági rendszer integrációval történő felszámolása (a megújítás helyett), valamint a nyomozó ügyészségi szervezet sajátos alakulása az elmúlt évtizedekben, de meglátásom szerint az is, hogy sem az ellenőrzési szolgálatokra, sem a belső bűnmegelőzésre és bűnfelderítésre nézve nincs egy egységet tükröző receptúra az egyes védelmi ágazatokban. Hasonló a helyzet a szintetizált kontrollal, amely a dinamikus tapasztalatok és a szaktudományok „ellenőrző” funkciója alapján jogalkotással módosíthatná a statikus kontroll sémáját. E körben ugyanis virulens, jól szervezett, a konstruktív jogalkotást hathatósan támogató dinamikus tapasztalatokról kevéssé, intézményesített tudományos kutatásokról pedig szinte alig beszélhetünk. Az utóbbi körben legfeljebb az egyes kutatók és a szakosodott intézmények sporadikus, a fegyveres védelemre mint alrendszerre csak alig kitekintő kutatásai tekinthetők alapépítménynek.

<sup>10</sup> Vö. Farkas Ádám: Az állam fegyveres védelmének szabályozása a magyar jogrendszerben.

mazkodni képes mátrix. Ehhez az állam fegyveres védelmét mint az állam rendszerén belüli részterületet kell megközelítenünk, felismerve azt, hogy az állam védelmi kötelezettségének rendkívül komplex és lényegében minden viszonyt így vagy úgy érintő horizontján van egy több sajátosság által jól lehatárolható és egyben végső garanciát adó alrendszer: a fegyveres védelem. E szemlélet szerint ugyanis a szabályozásnak lehet egy alrendszeri szintje – vagyis a fegyveres védelem rendszerének egészére ható szabályozási szintje –, egy ágazati – vagyis honvédelmi, rendészeti, nemzetbiztonsági – és ezeken belüli alábontással egy szervezeti szintje is. Ebből a szisztémából kirajzolódhatnak a speciális és a közös feladatok és jellegek, ami könnyítheti a szabályozás fejlesztését, átláthatóbbá és hatékonyabbá tételét is.

E megközelítés alapvetése persze az, amit a biztonsággal foglalkozó tudományok már a 20. század közepe óta elkezdtek kimunkálni és megerősíteni, jelesül, hogy a biztonság már nem fogható fel sem katonai dominanciájú, sem egyes ágazatokra bontott és élesen elhatárolt jelenségként. A biztonságiasítás, a biztonság szektorális értelmezése, valamint a komplex biztonság gondolatai mind-mind ebbe az irányba mutatnak.<sup>11</sup> Ennek megfelelően azt gondolom, hogy az állam fegyveres védelme sem képzelhető el valamely védelmi funkció vagy ágazat dominanciája mellett, ahogy egyes védelmi funkciók éles elhatárolásával sem. Ahogy ugyanis a biztonsági kihívások komplex jellegűek és egymásba fonódnak, úgy azok kezelésének is komplex és átfogó szisztémában, rendszerszemlélettel kell megvalósulnia. Ez számomra azt jelenti, hogy kormányzati szinten a nemzetbiztonsági döntéshozatali rendszer fejlesztésével és a védelmi igazgatás megerősítésével a biztonság lehető legszélesebb értelmű ágazatközi koordinációja felé kell lépni, valamint a biztonságot végső eszközként garantáló állami képesség, azaz a fegyveres védelem terén is fejleszteni kell a rendszerszemléletű, hatékonyságnövelő és átfogó megközelítést tükröző gondolkodást, majd szabályozást és működést.

Ennek megfelelően a javaslataimat is e szisztéma és a fenti szabályozási tagozódás mezejében kívánom megfogalmazni, részben megelőlegezve a fegyveres védelem rendszerének intézményfejlesztési javaslatairól szóló rész kutatás egyes megállapításait is.<sup>12</sup>

## Az alrendszeri szintre ható javaslatok

*1) Indokolt a békeidőben történő kooperációs lehetőségek megerősítése, azaz az egyes fegyveres védelmi ágazatok, illetve katonai karakterű szervek közti közreműködés különböző típusú szabályainak fejlesztése, a különleges jogrendi kezelést szükségessé nem tevő, de a normál működésen túli fegyveres védelmi kooperációt igénylő biztonsági kihívások azonosításával.*

Ez tipikusan egy olyan irány, amely a kortárs szabályozásban egészen a biztonsági környezet elmúlt években történt intenzív változásáig békeidőben csak szűk körben – lényegében a katasztrófavédelem, illetve a rendőrség békemissziókba való bekapcsolódása terén – volt jellemző. E körben ad hoc kihívások miatti elmozdulások történtek csak az elmúlt időszakban a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetet, valamint a Magyar Honvédségnek a

<sup>11</sup> Bővebben lásd Roland Dannreuther: Nemzetközi biztonság. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2016; Szálkai Kinga – Stepper Péter (szerk.): A biztonság szektorális értelmezése. Publikon Kiadó, Pécs–Budapest, 2015; Szenes Zoltán (szerk.): Biztonságpolitika és válságkezelés. NKE Szolgáltató Nonprofit Kft., Budapest, 2016; Gazdag Ferenc (szerk.): Geopolitika és biztonság. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2006; Póti László (szerk.): Nemzetközi biztonsági tanulmányok. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2006.

<sup>12</sup> Ezekről lásd Farkas Ádám: Gondolatok az állam fegyveres védelmének lehetséges intézményfejlesztési irányairól. Katonai Jogi és Hadijogi Szemle, 2017/1–2. szám, 101–122.

Terrorelhárítási Központ feladataiban történő közreműködését<sup>13</sup> rendező szabályozással. Ezek a változások azonban nem érik el sem a történelmi mintát, sem a nemzetközi példák szisztematikus jellegét, mivel rendszerszintű felülvizsgálat nélkül és felemás megoldásokkal valósultak meg. Ezt mutatja, hogy amíg a migrációkezelésbe béke idején, akár az ország egész területén rendészeti jogkörökkel beléphet a haderő, addig a terrorizmus elleni fellépést – szemben a nyugati mintákkal – csak különleges jogrendben támogathatja honi területen.

*E tekintetben egyrésztől szükségszerű volna a fegyveres védelem egésze felől áttekinteni a lehetséges – a biztonsági környezet által rövid, közép- és hosszú távon indokolt – közreműködési formákat.* Ideértendő, hogy a Magyar Honvédség mely békeidejű feladatokban, milyen módon tudna közreműködni a többi fegyveres védelmi ágazat szervezeteinek feladataiban, ahogy annak vizsgálata is, hogy a rendészeti, illetve a nemzetbiztonsági ágazat szervezetei miként tudnak közreműködni a Magyar Honvédség egyes feladataiban, és ennek milyenek lehetnek az előre, tételesen, törvényi szinten megalapozott és meghatározott szabályai. Ez természetesen szükségessé teszi a multidiszciplináris kutatásokat e téren, valamint a kutatási eredmények központi közigazgatásba és jogalkotásba történő becsatornázását is.

*Ehhez kapcsolódva, de ennek elmaradása esetén önállóan is megfontolandó volna a különleges jogrendi szabályozás felülvizsgálata.* A különleges jogrend vonatkozásában ugyanis – ha erre a politikai döntéshozatal nyitottnak mutatkozik, akkor – mérlegelendő volna az esetkörök szűkítése és e körben csak a ténylegesen legsúlyosabb fenyegetések kezelésének megjelenítése. Magam a rendkívüli állapotot és a szükségállapotot értem ide, azzal, hogy azok részint elnyelnék a jelenlegi „előszoba” esetköröket,<sup>14</sup> vagyis lehetne például egy belső fokozatosságuk. Ehhez mérten az operatívabb szabályozás és a hidszabályok hatékony megteremtése a dinamikus kontroll fejlesztésével, úgy vélem, utat nyithatna abba az irányba, hogy a megelőző védelmi helyzet, a terrorveszélyhelyzet, a váratlan támadás, valamint a veszélyhelyzet szabályait sarkalatos törvényi szinten határozzák meg előzetesen mint normál jogrendi, vagy azon belül válságkezelési szabályokat. Ezt a komplex és hatékony szemléletet képviseli egyébként Magyarország által is alkalmazásra elfogadott NATO válságreakálási rendszer is.<sup>15</sup> Ezekben az esetekben ugyanis a hangsúly a védelmi képességek koncentráálásának lehetőségén és az operatív működésen van, ami mellett magam – külön kutatások szükségességét jelezve, előzetesen – véleményesnek tartom a jogforrás-hierarchia és a hatalommegosztás rendeleti kormányzással való felfüggesztésének szükségességét, vagy a meglehetősen széles körű, rendeleti szinten történő jogkorlátozás megnyitását. Ez a megközelítés egy sajátos félreértelmezése az 1989-et követő magyar jogfejlődésnek, amely a különleges jogrendet nemcsak, vagy talán nem elsősorban a normál jogrendtől eltérő

<sup>13</sup> Az Rtv. 7/E. § (6) bekezdése 2016 nyarától teszi lehetővé, hogy a megfelelő – miniszteri szintű – kezdeményezést és közjogi döntést követően a Magyar Honvédség állománya közreműködjön a külképviseletek épületeinek, illetve személyi állományának védelmében. Ezt egészítette ki a Hvt. 2017. január 1-jén hatályba lépő azon módosítása, amely a 36. § (1) bekezdésének új i) pontjával fegyverhasználati joggal ellátott feladatként vezette be a háborús cselekményekkel, illetve fegyveres konfliktusokkal összefüggésben külföldön rekedt magyar állampolgárok kimenekítésében való honvédségi közreműködést.

<sup>14</sup> Azaz a rendkívüli állapot a megelőző védelmi helyzetet, a szükségállapot pedig a terrorveszélyhelyzetet egy kevésbé „terrorfókuszú” megközelítéssel.

<sup>15</sup> Erről lásd Keszely László: A NATO Válságreakálási Rendszerével összhangban álló Nemzeti Intézkedési Rendszer alkalmazásának tapasztalatai az ukrán válsággal összefüggésben. Hadtudomány, 2015/1–2. szám, 120–125.; Keszely László: A NATO válságreakálási rendszerével összhangban álló nemzeti intézkedési rendszer és a különleges jogrend összefüggései. Katonai Jogi és Hadijogi Szemle, 2013/1. szám, 191–221.

kivételes hatalomként, hanem a fegyveres védelmi képességek fókuszálásának módozataként jelenítette meg, mintegy félreértve az intézmény természetét.<sup>16</sup>

Amennyiben a különleges jogrend átfogó reformjára a jogalkotó nem nyitott, akkor a magam részéről a különleges jogrendi szabályozás felülvizsgálatát egyrészt a Magyar Honvédség felhasználása tekintetében tartom kiemelten fontosnak, aminek az esetkörei épp úgy vizsgálандók, mint az a kérdés, hogy annak részletszabályait a Magyar Honvédséget szabályozó sarkalatos törvényben kell-e elhelyezni, vagy különleges jogrendi rendeletben kell meghatározni. Másrészt fontosnak tartom a különleges jogrendben bevezethető intézkedések sarkalatos törvényi listájának átfogó felülvizsgálatát is, valamint például a különleges jogrend és a NATO Válságreagálási Rendszer kapcsolatának átfogó elemzését, majd mindezen felülvizsgálatok időszakos – három-, legfeljebb ötvenként történő – megismétlésének előírását.

A különleges jogrend tekintetében ezen túlmenően – az 1939. évi honvédelmi törvény szellemiségéhez hasonlóan – azt is érdemes lenne megvizsgálni és mérlegelni, hogy a katonai védelmi jellegű különleges jogrendekben például a rendészeti szervek állományából a művelési területeken lévő erők átalárendelhet-e a Magyar Honvédségbe, illetve, hogy az esetleges katonai közigazgatás milyen képességek átcsoportosításával valósítható meg a szükség idején. Ezzel összefüggésben úgy a békeidejű, mint a különleges jogrendi válságkezelés tekintetében mérlegelendőnek tartom a közös műveletvezető képesség kialakítását és ennek a szabályozással történő támogatását is.

Mintegy a normál jogrendi fegyveres védelmi hatékonyság és a különleges jogrend szükséges mértékű felhívhatóságát biztosítandó, *megfontolandónak tartom a különleges jogrendi esetkörök szűkítésével párhuzamosan a normál jogrendi válsághelyzetek szabályozásának átgondolását és a válságesetkörök gyarapítását.* Az átfogó védelmi fellépés tekintetében ezt a metódust példázhatja a katasztrófa,<sup>17</sup> a katasztrófaveszély,<sup>18</sup> a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet,<sup>19</sup> valamint részlegesen az egészségügyi válsághelyzet<sup>20</sup> szabályozása. Érdemes azonban átgondolni, hogy ebbe a válság szabályozási körbe nem vonhatók-e be korunk újabb vagy megújult kihívásai, mint amilyen a terrorizmus vagy épp a hibrid hadviselés. Ez a megoldás ugyanis azt jelenti, hogy normál jogrendben, főszabály szerint sarkalatos törvényi keretek között lenne meghatározva, hogy mikor hívható fel ez a „válságintézmény”, mennyi ideig rendelhető az el, és ehhez milyen, a normál működéstől eltérő hatáskörök, lehetőségek párosulnak a védelem terén. Ez azonban anélkül történne, hogy a jogrend egészére ható garanciális elvek bármelyike is részben-egészben felfüggesztésre kerülne a különleges jogrenddel.

Ezzel a megoldással, úgy vélem, hogy javítható lenne az egyensúly a normál jogrendi és a különleges jogrendi szabályozás között, valamint profiltisztítható lenne a különleges jogrend szabályozása is, vagyis egy fokozatosságra törekvőbb és arányosabb szabályozás lenne kialakítható, amely (1) a normál működés szerinti alaptevékenységek, (2) a normál

<sup>16</sup> A téma kapcsán bővebben lásd Till Szabolcs: A különleges jogrendi kategóriarendszer egyszerűsítésének jövőbeli esélyei. Iustum Aequum Salutare, 2017/4. szám, 55–75.; Keszely László: A különleges jogrend a védelmi igazgatás gyakorlati, jogalkalmazói szemszögéből. Iustum Aequum Salutare, 2017/4. szám, 77–89.; Farkas Ádám: A jogállamon túl, a jogállam megmentéséért. Iustum Aequum Salutare, 2017/4. szám, 17–29.

<sup>17</sup> Lásd a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény 3. § 5. pontját.

<sup>18</sup> Uo. 3. § 9. pont.

<sup>19</sup> Lásd a menedéjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény IX/A. Fejezetét.

<sup>20</sup> Lásd az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény XIV. Fejezetét.

jogrend idején történő válságkezelési kooperáció, és (3) végül közjogi ultima ratioként az államműködés egészét áthangolni hivatott különleges jogrend skáláján jelenítené meg az állam fegyveres védelmét. Ezzel tehát nem lenne teljesen elvetve az 1989-es szeparáló alapvetés sem, de közelednénk a történeti és a nemzetközi mintákhoz, valamint egy eszközeiben arányosabb, működésében hatékonyabb és az állami erőforrásokat jobban kihasználó és egyben kímélő, korszerű fegyveres védelmi szabályozáshoz.

A fegyveres védelem kooperatív működésének fokozottabb érvényesítéséhez megfelelő igazgatási támogatásra is szükség volna. Jogállami keretek között ugyanis nehezen képzelhető el a megfelelően szabályozott és ez alapján működő, ágazatok közti koordinációt biztosító igazgatási támogatás nélkül fungáló, hatékony és gyorsan reagálni képes, átfogó és kooperatív fegyveres védelem és kormányzati döntéshozatal. *E körben tisztázásra szorul mind szabályozási, mind szervezeti, mind pedig tudományos értelemben a védelmi igazgatás. Ez ugyanis legális fogalmában és szakirodalmi jellegében is a fegyveres védelem – azaz a rendszerszint – igazgatásaként jelenik meg, mégis mind szabályozásában, mind szervezetében összekeveredik a honvédelemmel,* ami nemcsak a szabályozás bizonytalanságához és inkonzisztenciájához vezet, hanem a szervezeti megoldások miatt azt is kizárja, hogy a kormányzati koordináta-rendszerben a védelmi igazgatás valóban ágazatok feletti legyen. Annak kiemelésével, hogy a fegyveres védelem szabályozásának és igazgatásának kérdése további kutatásokat és koncepcionális kidolgozó munkát tesz szükségessé, amely túlmutat jelen tanulmány mozgásterén, azt gondolom: a védelmi igazgatás valóban jelentős és ágazatok feletti kormányzati-közigazgatási képessége nem képzelhető el anélkül, hogy azt a fegyveres védelem rendszeréről alkotott szisztémához igazítsuk és ténylegesen ágazatok felettivé tegyük mind joganyaga, mind hatáskörei tekintetében. E körben azt is mérlegelni kell, hogy a védelmi igazgatás ebben a formájában elsődlegesen szakigazgatás és másodlagosan a kormányzati döntéshozatalt közvetlenül támogató és a döntések végrehajtását koordináló tevékenységegyüttes, vagy ez a sorrend fordítva érvényesül.

2) *A statikus és dinamikus kontroll közti arányok, valamint a szintetizált kontroll intenzitása terén is szükség lenne jelentős változtatásokra,* hiszen egyrészt a fenti javaslatok a statikus kontroll erősségét csökkentve egyértelműen szükségessé teszik a dinamikus kontroll megerősítését. Másrészt az arányok javítása és a szintetizált kontroll megerősítése egyértelműen segítheti a rugalmasabb reagálást a kontroll terén is, valamint a különböző kihívás-változások hatékony lekövetését azonnali – és egyben ad hoc – jogalkotás nélkül is.

E tekintetben meglátásom szerint *szükséges lenne a statikus kontrollnak, azaz az alaptörvényi és törvényi szintű korlátozó szabályoknak és feladatmeghatározásoknak részint a fentiek szerinti, oly módon történő felülvizsgálata, hogy az elvben a lehető leghatékonyabb képességkihasználást és vele költségkímélést, valamint operatív védekezést tegyen lehetővé.* Ez szükségképpen az 1989-ben kialakított és azóta szellemiségében nagyjából megtartott – és az első polgári korszak szabályozásától, valamint a nemzetközi mintáktól elütő – korlátozó, élesen cezúrázó szabályok enyhítését jelentené, amivel arányosan erősíteni kellene a dinamikus kontrollt is.

*A dinamikus kontroll tekintetében egyrészt a meglévő intézmények és képességek fejlesztése az, amit mérlegelni lehet. E körben a katonai igazságszolgáltatás fejlesztése, a katonai ügyvézi szervezet által gyakorolt törvényességi felügyelet visszaállítása, a belső bűnmegelőzés és bűnfelderítés, valamint az ellenőrzési szolgálatok továbbgondolása, minden ágazatban történő kialakítása és fejlesztése, illetve a Magyar Honvédség vonatkozásában adott esetben a katonai rendészeti képesség fejlesztése jöhet szóba.*



Érdemes azonban a meglévő intézmények és képességek fejlesztésénél, illetve megújításánál továbbmenni. E körben beavatkozási pontot jelenthetne a hatalommegosztás elvének egyidejű erősítéseként az *államfő ellenőrzési jogköreinek intézményi erősítése, illetve a törvénykezdeményező és ez által működést formáló gyakorlatának a fejlesztése is*. E tekintetben megfontolható lenne a Köztársasági Elnöki Hivatalban egy Fegyveres Védelmi Igazgatóság létrehozása, ezen belül pedig ágazatilag illetékes főosztályok létesítése. Ezek egyrészt a fegyveres védelmi ágazatokra vonatkozó szabályozást vizsgálnák, és javaslatokat tennének azok fejlesztésére, másrészt pedig helyszíni ellenőrzésekkel tájékozódának az egyes katonai karakterű szervek működéséről, a különböző, az államfőnek megküldött jelentések és tájékoztatások hitelességéről, az Ország Fegyveres Védelmi Tervének naprakésztségéről, illetve pontosságáról, valamint a fegyveres védelem rendszerének hatékonyságáról.

*A szintetikus kontroll tekintetében egyrészt indokolt volna a politikai kultúra mélyítése abban az értelemben, hogy Magyarország fegyveres védelmének kérdései lehetőség szerint a napi pártpolitikai harcok feletti nemzeti minimummá váljanak.* Ehhez egyrészt a biztonság tudatosság fejlesztése, másrészt pedig mind a döntéshozók, mind pedig a társadalom megalapozott és naprakész információkkal és koncepciókkal való ellátása is szükséges lenne. Ez utóbbi tekintetében *elkerülhetetlen, hogy Magyarország fejlessze és erősítse az állam fegyveres védelmére, annak államtudományi, jogtudományi, igazgatási, valamint szaktudományi vonatkozásaira vonatkozó kutatási kapacitásokat és kutatói állományt.* Az 1989-es politikai félelmek, majd a neoliberais torziók után ugyanis ma a fegyveres védelemmel kapcsolatos gondolkodás nehézkességébe az is jelentős mértékben belejátszik, hogy a fegyveres védelem – szervezeti érdekektől független, átfogó szemléletű – szakmai tudományos interpretáltsága és tudatosítása még gyerekcipőben jár hazánkban. E körben az első lépést az állam életével, illetve az egyes védelmi ágazatok sajátosságaival foglalkozó felsőoktatási intézmények kormányzati tevékenységet támogatni képes tudományos kapacitásainak fejlesztése jelentheti. Ezen túlmenően azonban mérlegelendő középtávon egy olyan kutatóközpont felállítása is, amely kifejezetten az állam fegyveres védelmére – vagyis az alrendszeri szintre – vonatkozó kutatásokkal, elemzésekkel, nemzetközi összehasonlításokkal támogatja a kormányzati tevékenységet, képviselve minden katonai karakterű szerv sajátosságát és az ott elsajátítható szaktudást, valamint együttműködést biztosítva minden érintett kutató- és képzőintézmény között.

## Az ágazati szintre vonatkozó javaslatok

3) *A szabályozás ágazatosítása* – azaz a hosszú és több törvény megalkotásával fejlesztett, de végül az 1939. évi II. törvénycikk mint ágazati kódex megalkotásába torkolló katonai védelmi szabályozás – *egyértelműen követendő mintaként értelmezhető a korábbi polgári korszakból.* Ezzel ugyanis egy olyan szabályozási rendszer kezdett kialakulni az 1867 és 1944 közti időszakban, amely hosszabb távon megnyithatta volna a lehetőséget a fegyveres védelem rendszerét lekövető szabályozás előtt. Ez meglátásom szerint – rendszerszintű, majd részletező tudományos és szakmai kutatások és elemzések, valamint hosszan és megfelelően előkészített szabályozási koncepciók kialakítása után – egy a jelenben, illetve a közeli jövőben felhasználható minta lehetne a fegyveres védelem rendszerének szabályozási felülvizsgálata, illetve újraszabályozása terén. *Ez egy olyan szabályozási szisztémát jelentene, ami a fegyveres védelem összkormányzati feladatait az idő előrehaladtával önálló szabályozási tárgykörre tehetné, emellett pedig a szabályozásban létjogosultságot adhatna az ágazati kódexek, az egyes ágazatokon átnyúló területek – mint a katonai büntetőjog – önálló kódexei, valamint*

a több szervezetet magában foglaló ágazatok esetén a szervezeti törvények előtt. Ez a gyakorlatban azt jelentené meglátásom szerint, hogy a fegyveres védelem mint alrendszeri szint tekintetében mindenképp vizsgálendő és mérlegelendő volna egy a *nemzetvédelemről* vagy *Magyarország fegyveres védelméről szóló törvény* megalkotása, mely

- a fegyveres védelem összkormányzati értékelésének, tervezésének, irányításának sajátos intézményeit (mint a Nemzetbiztonsági Kabinet, illetve a védelmi igazgatás szervezete),
- a védelmi igazgatás különös szabályait és adatkezelési kapcsolódásait,
- a fegyveres védelem ágazatainak mindegyikét és a közigazgatás egészét részben-egészben érintő, sőt az állampolgárokra is bizonyos esetekben kiterjedő riasztási szabályokat, valamint
- a különleges jogrend törvényi szintű szabályait ölelhetné fel.

Erre építkezve lehetne megalkotni, illetve újraszabályozni az egyes fegyveres védelmi ágazatokról szóló törvényeket, amelyek körében a *honvédelemről szóló törvény megújítása, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény nemzetbiztonsági tevékenységről szóló törvénnyé formálása, illetve egy rendészetről szóló törvény megalkotása lehetne mérlegelhető* az ágazati szabályok kódex jellegű rendezése, megújítása érdekében. Az ágazati kódexekben, meglátásom szerint, egyrészt az ágazatra vonatkozó irányítási, sajátos igazgatási, kormányzati koordinációs, illetve adatkezelési szabályok lennének elhelyezhetők, valamint a kontrollra vonatkozó általános szabályoknak az ágazatra jellemző jogkorlátozó intézkedései és kényszerítőeszköz-alkalmazási szabályai, vagyis mindazok a rendelkezések, amelyek egy adott ágazaton belül lényegében minden az ágazatba tartozó katonai karakterű szerv működésében megjelennek, vagy arra kihatnak.

## A szervezeti szintet érintő javaslatok

Az ágazati szint alatt egyrészt politikai döntési, másrészt – a törvénymódosítások számára vonatkozó döntési és adminisztratív „bürokráciacsökkentési” vonatkozású – „kodifikációs-szemléleti” kérdés, hogy indokolt-e az egyes ágazatokon belüli katonai karakterű szervek külön törvényben történő – szervezeti szintű – szabályozása, vagy azok fő szabályait az ágazati törvényekben, részletszabályait pedig – az Alaptörvény sarkalatosságra vonatkozó rendelkezéseinek módosítását követően – az ezeket végrehajtó kormányrendeletekben kellene elhelyezni.

Meglátásom szerint az önálló szervezeti szabályozás jobban átlátható és egyben hatékonyabb szabályozást is jelentene, hiszen a szervezeti szabályozásban – legyen az a Magyar Honvédségről, a rendőrségről, a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról vagy az egyes nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló, szervezetenként elkülönülten megalkotott szabályozás – csak a szervezetre, annak feladatrendszerére, vezetésére, sajátos működési, eljárási szabályaira vonatkozó szabályok jelennének meg, vagyis nem keverednének az adott ágazat felső szintű irányítására, az ágazat minden szervezetére egyformán jellemző eljárási és intézkedési normákra, illetve az ágazati igazgatására vonatkozó szabályok a közvetlenül védelmi típusú feladat-végrehajtás – nemritkán változó – szervezeti szabályaival.

## ÖSSZEZGÉS

Véleményem szerint Magyarországon a fegyveres védelemről való gondolkodás és tudományos elemzés terén éppúgy van tennivalónk, mint a nemzetközi minták és a történelmi előzmények feltárása, értékelése, illetőleg hasznosíthatóságának elemzése kapcsán.

Emellett az is elvitathatatlan, hogy a kortárs biztonsági és nemzetközi környezet változásai miatt éppúgy indokolt a fegyveres védelem rendszerének és szabályozásának felülvizsgálata, mint az abban rejlő bizonytalanságok, a rendszerváltásig nyúló politikai és szabályozási beidegződések miatt.<sup>21</sup> Ez pedig számomra azt jelenti, hogy a fegyveres védelem képességfejlesztése mellett elkerülhetetlen egy szisztematikus és jól kimunkált szabályozási és igazgatási felülvizsgálat, ha úgy tetszik reform is a haderőfejlesztéssel, valamint a rendvédelmi és nemzetbiztonsági képességfejlesztésekkel párhuzamosan. E nélkül ugyanis a fejlesztésre tervezett képességek kihasználása továbbra is egy évtizedes bizonytalanságoktól terhelt, néhol inkonzisztens szabályozási rendszer és a lehetségeshez mérten kevésbé hatékony igazgatási szisztéma keretében valósulna meg, ami rontaná Magyarország védelmi szintjét és a képességreformok valós eredménymutatóit is.

A megújulás azonban a múlt ismeretére és a reális valóság rendszereinek elméleti modellezésére irányuló tudományos támogatás nélkül, továbbá a nemzetközi példák figyelmen kívül hagyása esetén csak limitált lehet. Persze a nemzetközi szintér és a múlt mintáit nem szolgai módon kell átvenni, hanem értékelni kell azokat és továbbgondolni. Ahogy Kassai Lajos találóan fogalmazott a lovas íjász módszerről szóló filmben, nem az ősököt kell követnünk, hanem mindazt, amit az ősök követtek.<sup>22</sup> A védelem terén ennek a kvintesszenciája, hogy a védelem a jogállami parlamentáris keretek érvényesítése mellett a mindenkori jelen kihívásai szerint a leginkább célra vezessen.

<sup>21</sup> Ennek igazolása a szakirodalomban egyértelműen megjelenik, amit a legjobban egy a rendészetre vonatkozó, Finszter Gézától kölcsönzött és egy a honvédelemre vonatkozó, Till Szabolcstól kölcsönzött gondolat példázhat jelen keretek között. Finszter Géza azt írja: „Az 1990-es rendszerváltás ismét elhozta a reményt, hogy a diktatúra által leginkább megcsúfolt két hivatás visszatérhet a polgári demokráciák legjobb hagyományaihoz, amelyek egyszer már a magyar politikai kultúrának is jellemzői voltak. [...] A reform azonban elmaradt.” (Finszter Géza: A rendészeti stratégia alkotmányos alapjai. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): A rendészettudomány határháza. Magyar Hadtudományi Társaság Határ Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2012, 14.) „A múltra tekintve azt láthatjuk, hogy a 2002-től napjainkig terjedő időszakban a rendészet kormányzati irányításának fő jellemzője az volt, hogy a cselekvés nélküli tervezés fázisait, a legváratlanabb pillanatban a tervezés nélküli cselekvés váltotta fel. Gondosan elkészített tervekből nem vált valóra szinte semmi, majd hirtelenjében olyan döntések születtek, amelyek nyomokban sem szerepeltek az előbb említett tervekben, noha ugyancsak komoly szakmai előkészítést igényeltek volna.” (Finszter Géza: Rendészet – rendvédelem közjogi megközelítésben. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Pécsi Határőrség Tudományos Közlemények IX. Tanulmányok a „Rendészet és rendvédelem – kihívások a XXI. században” című tudományos konferenciáról. Magyar Hadtudományi Társaság Határ Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2008, 51.)

Till Szabolcs pedig úgy fogalmaz: „A honvédelem sarkalatos szabályai legalább egy jogelőd honvédelmi törvényben megjelentek – igazodva a tárgykört jellemző »lopakodó alkotmánymódosításokhoz«. Jellemző az is, hogy az Alaptörvény honvédelmet érintő részeiben – a jelzett szerkezeti és terminológiai problémák ellenére – nem történt módosítás, tehát e kérdések a békeidejű politikai rendszer működtetése szempontjából nem akutak, a szabályozásban a konszolidációra törekvő folyamatosság a meghatározó. A szabályozás újdonságát adó szimbolikus tartalmak egyértelműen alaptörvénykonformak a Szent Korona-védelmi szereptől a honvédő múlt ápolásán át a katonai nevelés 1993-as tabuját meghaladó visszaállításáig, azonban a változó biztonságpolitikai környezet kihívásai további markáns változásokat tehetnek szükségessé.” (Till Szabolcs: A honvédelem alkotmányos kereteinek hangsúlyeltolódásai a rendszerváltástól az Alaptörvényig. Eötvös Loránd Tudományegyetem Politikatudományi Doktori Iskola, doktori értekezés, Budapest, 2015, 278.)

<sup>22</sup> Vö. Kaszás Géza (rend.): A lovasíjász. Lillrod Film Kft., Dunakeszi, 2016.

## FELHASZNÁLT IRODALOM

1912. évi LXVII. törvénycikk képviselőházi őrség felállításáról. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=91200067.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D37>
1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99400034.TV>
1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99500125.TV>
1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700154.TV>
2007. évi LXXX. törvény a menedéjkjogról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0700080.tv>
2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100113.TV>
2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100128.tv>
- Dannreuther, Roland: *Nemzetközi biztonság*. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2016.
- Farkas Ádám: *Adalékok az állam fegyveres védelmének rendszertani megközelítéséhez*. Honvédségi Szemle, 2017/1.
- Farkas Ádám: *A jogállamon túl, a jogállam megmentéséért*. Iustum Aequum Salutare, 2017/4.
- Farkas Ádám: *Az állam fegyveres védelmének szabályozása a magyar jogrendszerben*. Seregszemle, 2017/2.
- Farkas Ádám: *Gondolatok az állam fegyveres védelmének lehetséges intézmény-fejlesztési irányairól*. Katonai Jogi és Hadijogi Szemle, 2017/1–2.
- Farkas Ádám: *Tévelygések fogságában? Tanulmányok az állam fegyveres védelmének egyes jogtani és államtani kérdéseiről, különös tekintettel Magyarország katonai védelmére*. Magyar Katonai és Hadijogi Társaság, Budapest, 2016.
- Finszter Géza: *A rendészeti stratégia alkotmányos alapjai*. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *A rendészettudomány határkövei*. Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2012.
- Finszter Géza: *Rendészet – rendvédelem közjogi megközelítésben*. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények IX. Tanulmányok a „Rendészet és rendvédelem – kihívások a XXI. században” című tudományos konferenciáról*. Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2008.
- Gazdag Ferenc (szerk.): *Geopolitika és biztonság*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2006.
- Kaszás Géza (rend.): *A lovasíjász*. Lillrod Film Kft., Dunakeszi, 2016.
- Kelemen Roland: *A háború esetére szóló kivételes intézkedéseket tartalmazó 1912. évi LXIII. törvény országgyűlési vitája és sajtóvisszhangja*. Parlamenti Szemle, 1. sz.
- Kelemen Roland: *Az első világháború sajtójogi forrásai: sajtójog a kivételes hatalom árnyékában*. Médiatudományi Intézet, Budapest, 2017.
- Kelemen Roland: *Források a kivételes hatalom szabályozásának magyarországi genezisééről*. Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, Budapest, 2017.
- Keszely László: *A különleges jogrend a védelmi igazgatás gyakorlati, jogalkalmazói szemszögéből*. Iustum Aequum Salutare, 2017/4.
- Keszely László: *A NATO válságreakálási Rendszerével összhangban álló Nemzeti Intézkedési Rendszer alkalmazásának tapasztalatai az ukrán válsággal összefüggésben*. Hadtudomány, 2015/1–2.
- Keszely László: *A NATO válságreakálási rendszerével összhangban álló nemzeti intézkedési rendszer és a különleges jogrend összefüggései*. Katonai Jogi és Hadijogi Szemle, 2013/1.

- Póti László (szerk.): *Nemzetközi biztonsági tanulmányok*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2006.
- Preszly Lóránd: *A m. kir. csendőrség története 1881–1918*. Honvédelmi Sajtóvállalat, Budapest, 1920.
- Rektor Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Árpád Könyvkiadó, Cleveland, 1980.
- Szakály Sándor: *A magyar tábori csendőrség*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1990.
- Szálkai Kinga – Stepper Péter (szerk.): *A biztonság szektorális értelmezése*. Publikon Kiadó, Pécs–Budapest, 2015.
- Szenes Zoltán (szerk.): *Biztonságpolitika és válságkezelés*. NKE Szolgáltató Nonprofit Kft., Budapest, 2016.
- Till Szabolcs: *A honvédelem alkotmányos kereteinek hangsúlyeltolódásai a rendszerváltástól az Alaptörvényig*. Eötvös Loránd Tudományegyetem Politikatudományi Doktori Iskola, doktori értekezés, Budapest, 2015.
- Till Szabolcs: *A különleges jogrendi kategóriarendszer egyszerűsítésének jövőbeli esélyei*. Iustum Aequum Salutare, 2017/4.
- Vécsey Leo (szerk.): *A 40 éves Budapesti detektívtestület jubiláris albuma 1886–1926*. A M. Kir. Államrendőrség Detektívtestülete Nyugdíjpótló és Segélyező Egyesülete, Budapest, 1926.